

**Raukšlétalapiai erškėčiai.
Ar lengvas tokiomis
rožėmis klotas kelias?**

Erškėčiai Lietuvoje

Lietuvoje aptinkami ne mažiau kaip penkių rūšių savaiminiai erškėčio (*Rosa L.*) genties augalai, dar apie dešimties rūšių erškėčiai šalyje auga kaip natūralizavęsi svetimžemiai augalai, dar daugiau jų rūšių ir veislių auginama dekoratyviniuose želdynuose. Visoje šalyje plačiai paplitęs svetimžemis ir invaziniu pripažintas raukšlėtalapis erškėtis (*Rosa rugosa* Thunb.), kuris į Invazinių rūšių Lietuvos Respublikos teritorijoje sąrašą įrašytas 2012 m. Raukšlėtalapius erškėčius nuo vietinių ir kitų kultūrinių erškėčių nesunku atskirti pagal aiškiai raukšlėtus lapus ir gausiai dygliuotus stiebus. Dygliai paprastai įvairaus dydžio ir apaugę tankiais plaukeliais, kurie gerai matomi ant jaunų ūglių. Būtina pridurti, kad į raukšlėtalapius erškėčius labai panašūs ir kai kurie kultūriniai erškėčiai, kurie sukurti sukryžminus raukšlėtalapius ir kitų rūšių erškėčius.

Iš savaiminių erškėčio genties rūšių, Lietuvoje labiausiai paplitęs paprastasis erškėtis (*Rosa canina* L.), o kitų rūšių erškėčiai – miškinis (*Rosa majalis* Herrm.), rūdėtasis (*Rosa rubiginosa* L.) ir kt. gerokai retesni.

Paprastasis erškėtis

Raukšlėtalapio erškėčio pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – tankius sąžalynus sudarantis, ilgus šakniastiebius išauginantis krūmas su stačiais arba pagulusiaisiais (kopose) stiebais

Aukštis – 0,5–1,5 m, kartais iki 2 m

Žiedai – ryškiai rausvi, rausvai violetiniai, kartais balti, su 5 vainiklapiais, 6–8 cm skersmens; kai kurių veislių ir hibridų su kitų rūšių erškėčiais žiedai gali būti pilnaviduriai ir ryškiai raudoni

Lapai – sudėtiniai, plunksniški, sudaryti iš 5–9 kiaušiniškų lapelių, kurių paviršius ryškiai raukšlėtas, bet blizgus, tamsiai žalias

Dygliai – dažniausiai tiesūs, yliški, ant jaunų ūglių jie apaugę tankiais plaukeliais

Vaisiai – rutuliški arba suploto rutulio pavidalo, 2–4 cm skersmens

Raukšlėtalapis erškėtis

Vietinių ir kitų svetimžemių erškėčių pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – įvairaus dydžio krūmai, retai sudaro išsiskiriančius sąžalynus

Aukštis – 1–3 m, kartais iki 4 m

Žiedai – balti, įvairių atspalvių rausvi, rausvai violetiniai, paprastai iki 5 cm skersmens, tik kultūrinių augalų gali būti didesni ir įvairių spalvų

Lapai – sudėtiniai, plunksniški, sudaryti iš įvairaus skaičiaus lapelių, bet jų paviršius lygus, neraukšlėtas

Dygliai – įvairaus dydžio, įvairiai lenkti arba tiesūs, bet neapaugę tankiais plaukeliais

Vaisiai – verpstiški, kiaušiniški, kriaušės pavidalo, kartais rutuliški, bet ne daugiau kaip 2 cm skersmens arba apaugę liaukiniais plaukeliais

Melsvalapis erškėtis

Raukšlėtalapis erškėtis

Raukšlėtalapiai erškėčiai savaime paplitę Rytų Azijoje (Rusijos rytuose, Korėjoje, Sachaline, Japonijoje, Kinijoje). Dažniausiai auga pajūrio buveinėse, sausuose šlaituose, žvirgždynuose, pievose. Vidurio Europoje jie pradėti auginti 1860 m., bet labiausiai jie paplito XX a. pradžioje, kai daugelyje šalių juos imta sodinti gėlynuose ir parkuose, auginti dėl daug vitaminų turinčių vaisių ir naudoti kopoms apželdinti. Dabar raukšlėtalapiai erškėčiai paplitę daugelyje Europos šalių, ypač dažni Baltijos ir Šiaurės jūrų pakrantėse. Kaip svetimžemiai arba invaziniai augalai jie taip pat plinta Šiaurės Amerikoje ir kai kuriuose Azijos regionuose.

Manoma, kad Lietuvoje raukšlėtalapiai erškėčiai pradėti auginti XIX a. pabaigoje arba XX a. pradžioje, o sulaukėjusių jų pirmą kartą aptikta 1937 m. Labiausiai šalyje šie augalai paplito XX a. antrojoje pusėje, kai buvo naudojami šlaitams apželdinti ir pajūrio smėlynams sutvirtinti.

Auga įvairiose buveinėse, bet dažniausiai jų aptinkama sausuose šlaituose, pievose, miškų pakraščiuose, pakelėse, dykvietėse. Ypač dažni ir gausūs Baltijos jūros pakrančių baltosiose ir pilkosiose kopose. Lengvai plinta šakniastiebiais ir sudaro didelius grynus sąžalynus.

Raukšlėtalapis erškėtis

Paplitimas

Raukšlėtalapiai erškėčiai paplitę visoje šalyje, jie ypač dažni pietrytinėje ir vakarinėje dalyse, o šiaurinėje dalyje šiek tiek retesni ir ne tokie gausūs.

Kova

Raukšlėtalapių erškėčių plitimą stabdyti, populiacijas kontroliuoti ir jas naikinti labai sunku. Iki šiol nėra surasta būdų, kai pakankamai greitai ir veiksmingai išnaikinti didelius raukšlėtalapių erškėčių sąžalynus. Šių augalų naikinimas gali trukti kelerius ar net keliolika metų. Būtina įsidėmėti, kad pradėjus naikinti raukšlėtalapius erškėčius, naikinimo negalima nutraukti tol, kol kelerius metus iš žemės neišaugs nė vienas naujas ūglis.

Mechaninės priemonės

Siekiant kontroliuoti populiacijas ir stabdyti plitimą, atskirus augalus arba jų plotus geriausia per metus nupjauti bent tris kartus: pavasarį, vasarą ir rudens pradžioje. Nupjautą biomasę reikia sugrėbti, išdžiovinti ir panaudoti kompostui arba kurui.

Natūraliose buveinėse pavienius krūmus arba nedidelius sąžalynus geriausia iškasti anksti pavasarį. Visas augalo dalis reikia sudžiovinti ir tik visiškai išdžiūvusius (įskaitant šaknis ir šakniastiebius) panaudoti kompostui arba kurui.

Cheminės priemonės

Didelius ir tankius sąžalynus galima naikinti herbicidais. Geriausia selektyviai apipurkšti atskirus krūmus. Herbicidų tirpalo galima įterpti į storuose stiebuose arba atkastose šaknyse išgręžtas apie 1 cm skersmens ir 2–3 cm gylio skylės. Taip herbicidai mažai kenkia aplinkai ir labiau paveikiama šaknų sistema. Antžeminę raukšlėtalapių erškėčių dalį nupjauti tik tada, kai nudžiūsta dauguma ūglių, geriausia po metų.

Atsakomybė ir teisinis reguliavimas

Raukšlėtalapiai erškėčiai įrašyti į Invazinių rūšių Lietuvos Respublikos teritorijoje sąrašą. Šiuos augalus auginti, dauginti, prekiauti arba mainyti, taip pat sėti arba sodinti gamtoje draudžiama.

Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašas, kuriuo reguliuojamas invazinių rūšių naudojimas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 352 „Dėl Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės tarybos sudėties ir nuostatų, Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo programos patvirtinimo“.

Invazinės rūšys naikinamos, vadovaujantis Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo ir kitų teisės aktų reikalavimais.

Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos atsakingas už invazinių rūšių naudojimo kontrolę šalies viduje. Sankcijos už invazinių rūšių neteisėtą naudojimą ir valdymo priemonių nevykdymą nustatytos Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 304² straipsnyje. Pastebėjus pažeidimą, reikia skambinti tel. 112 arba norint pasikonsultuoti darbo dienomis 9–16 val. tel. 8 700 02 022.

Žemių savininkai ir naudotojai kviečiami saugoti Lietuvos gamtos natūralumą

Šiems invaziniams augalams naikinti nuosavoje arba valdomoje žemėje jokių leidimų nereikia, tačiau būtina laikytis rekomendacijų!

Patarimai

- Neauginkite raukšlėtalapių erškėčių, įskaitant įvairias jų veisles, gyvais augalais ar jų gyvybingomis dalimis nesidalinkite su kitais asmenimis.
- Jokiu būdu negalima jokių raukšlėtalapių erškėčių dalių, ypač šaknų ir vaisių, išmesti į gamtą.
- Nupjautas antžeminis dalis be vaisių galima saugiai kompostuoti arba panaudoti kurui.

- Žiedus po žydėjimo reikia nupjauti, kad neužsimegztų ir nesunoktų vaisiai, nes sėklas lengvai išplatina vaisiais mintantys žinduoliai ir paukščiai. Erškėtuogėse esančias sėklas sunaikinti įmanoma tik jas ilgai pakaitinus (kaitinti apie 30 minučių ne žemesnėje kaip 70 °C temperatūroje).
- Iškastas požemines augalų dalis būtina išdžiovinti ir tik visiškai išdžiūvusias kompostuoti arba panaudoti kurui.
- Išnaikinę raukšlėtalapius erškėčius, dar kelerius metus stebėkite visą plotą ir naikinkite iš šaknų ar sėklų išdygusius jaunus augalus, kad populiacija vėl neatsikurtų.
- Jeigu raukšlėtalapius erškėčius ketinate naikinti cheminėmis medžiagomis, pasitikslinkite, ar nėra ribojimų pasirinktoje teritorijoje jas naudoti (pavyzdžiui, prie vandens telkinių, saugomose teritorijose ir pan.).

Įsidėmėkite Raukšlėtalapius erškėčius ir jų gyvybingas dalis Lietuvoje pardavinėti ir platinti bet kokiais tikslais draudžiama

Pastebėję šiuos augalus gamtoje, įrašykite duomenis į
Biologinės įvairovės informacinę platformą:
www.biip.lt

Teksto ir nuotraukų autorius – Zigmantas Gudžinskas

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Parengta vykdant iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą projektą Nr. 05.5.1-APVA-V-018-01-0012 pagal 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.5.1-APVA-V-018 priemonę „Biologinės įvairovės apsauga“

Išspausdinta ant visiškai perdirbto popieriaus